

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 941

מסכת בבא בתרא קל"ג - קל"ט ♦ אהלות ז', ה' - ה', ה'

בס"ד, י' סיון תשע"ז

השבוע בגליון

♦ האתרוג שחזר בלי פיטום...
♦ האם בן יחיד הוא גם "בכור"?

♦ חכמת הגימטריאות

♦ "שטר חצי זכר" - מנהג ותיק שנעלם
♦ צוואות בימינו

דבר העורך

"המרק המלכותי"

סיפורים ומעשים רבים עוברים מדור לדור, מאז התנא רבי טרפון שכיבד את אמו וכרע על ברכיו כדי לסייע בהליכתה, ועד לגדולי הדורות שבכל דור ודור. מדהים לגלות כי גם בדורנו אנו, עדיין אפשר לשמוע עובדות מפלאיות בנושא זה, ששמיעתן מעוררת השתאות וההערצה.

בימים אלו חל היארציית של הגה"צ רבי שמואל צבי קובלסקי זצ"ל, רב בית הכנסת וראש הכולל דחסידי סוכטשוב בני ברק. "מספר שבועות לאחר פטירתו", מספר בנו, ראש בית המדרש למגידי שיעור הדף היומי, הרה"ג רבי חיים דוד קובלסקי שליט"א, "התקבל בבית אמי מכתב מעבר לים, מפריז הרחוקה. פתחנו את המכתב והזדעזענו, פשוטו כמשמעו. מאז אותו יום, בכל עת בה אנו נזכרים באותו מכתב, אמי מהרהרת לעצמה בקול: "לו רק ידעת, לו רק ידעת, כל כך חבל".

ובכן, מעשה שהיה כך היה. ביום מן הימים, בעת שהיה הרב קובלסקי זצ"ל בחור צעיר לימים, הוא עלה לבית הוריו שהתגוררו בתל אביב, כדי לסעוד את לבו. אמו רחשה לו אהבה ללא מיצרים. בן יקר לה, ברוך כשרונות, ירא שמים מרבים, הלומד בחברותא עם גדול הדור שהכל משחרים לפתחו, החזון איש זצ"ל. היא מצדיה עשתה כל שלא ידה כדי להנעים עליו את שהותו הקצרה בביתה, טרם ישוב ללימודיו. **יום** גשום היה זה, כאשר במטבחה הקטן בישלה האם המסורה מרק ירקות סמיך ומזין, שיחזק את גופו של ה"מיינה יונג תלמיד חכם". צלחת עמוקה הוגשה לפני שמואל צבי ובתוכה מרק מהביל.

"נו, איך המרק? משהוא, אה?" שאלה אמו. "מיוחד, פשוט נהדר. טעים ומחמם", ענה. מאותו יום ואילך, היתה אמו דואגת להכין לו את המרק האהוב עליו, אותו מרק עליו אמר כי הוא מיוחד במינו ובטעמו.

דף קלג/ב לא תיהוי בי עבורי אחסנתא ואפילו מברא בישא לברא טבא, וכ"ש מברא לברתא

"שטר חצי זכר" - מנהג ותיק שנעלם

אין רוח חכמים נוחה מאדם שמחלק את ירושתו למי שאינם יורשיו. אולם, באופנים מסויימים, תוקנו הנהגות אשר מחמת חשיבותן ראו רבני הדורות צורך לתקנן (עיי' מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ד). אחד מנושאי הירושה בו דנים הפוסקים הראשונים, הוא "שטר חצי זכר", המעניק לבת מעמד של "חצי בן" בירושה. זה שנים רבות שמנהג הענקת "שטר חצי זכר" בטל וכמעט עבר מן העולם, אך הוא היה מקובל בקרב היהודים בארצות אירופה במשך מאות שנים החל מימי סוף תקופת הראשונים לפני כש מאות וחמישים שנה. בשורות הבאות נשתדל לעמוד על טיבו של שטר זה.

בין דורו של הטור [שלא הזכיר את הנושא], לדורו של המהר"ל (ראה מהר"ל סי' פ"ח), החל רווח הנהגה הבא בין יהודי ארצות אירופה: כאשר אדם עמד להשיא את בתו, אזי, כחלק מן הנדוניה, לפני החופה, הוא היה מעניק לחתנו, שטר חצי זכר, אשר על ידו גם בתו קבלה חלק מנכסיו לאחר מותו. עם השנים שונה ניסוחו של שטר זה בשל בעיות שהתעוררו בו.

הנוסח הראשון של שטר זה קבע, כי האב נותן לבתו מתנה בנכסיו כחלק חצי זכר. אלא, שנוסח זה לא הועיל כדי להעניק לבת מנכסים שהאב רכש לאחר הענקתו. לעיתים, חלפו שנים רבות מעת כתיבת השטר, וכל אותם נכסים שהיו ביד האב בשעת חופת בתו, כבר לא היו ברשותו בעת פטירתו, ולבסוף לא זכתה הבת במאומה.

מאחר שהמטרה שעמדה בפני מתקני שטר זה היתה לחבב את הכלה הצעירה על בעלה, שיווכח כי היא כה חשובה לאביה עד שהוא מחשיבה כראויה לרשת בנכסיו (שו"ת חתם סופר אה"ע סי' קס"ח), טכסו חכמי הדור עצה כיצד לשפר את נוסח השטר באופן שהבת גם תירש נכסים שהאב יקנה לאחר נתינת שטר זה, והם תקנו שהאב יכתוב לבתו שטר בו הוא מתחייב לה סכום כסף עצום, אשר זמן פרעונו יחול שעה אחת קודם פטירתו. בשטר גם נכתב, שאם היורשים יחפצו, הם יהיו רשאים להעניק לאחותם מעמד של "חצי זכר" בירושת נכסי אביהם, ועל ידי כך להפטר מפרעון החוב. כמעט תמיד העדיפו הבנים לעשות כן, משום שהסכום שהאב היה זוקף כחוב כלפי בתו היה כה רב, עד שמוטב היה להם להעניק לאחותם מעמד של "חצי זכר".

שם זה, "שטר חצי זכר", מטעה במקצת, משום שמשמע ממנו, כי הבת מקבלת כחצי בן מכל הירושה, אך פני הדברים אינם כן. הבת אינה מקבלת מאומה מן הקרקעות אשר הותר אחריו אביה, כי אם משאר הנכסים. הסיבה לכך, אומר החתם סופר (שו"ת אה"ע ח"א סי' קמ"ז),

צעילוי נשמת

הר"ד **חיים הנטר** ז"ל

ב"ר דוד הלוי ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשכ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שיינדל ז'יטניצקי** ע"ה

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע י"ב בסיון ה'תשס"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה גרטלר** ע"ה ב"ר ישראל ז"ל

נלב"ע י' בסיון תשס"ח **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

זהה לסיבה שבגינה העניקו לבת מעמד של "חצי זכר" בלבד ולא מעמד של בן רגיל - חכמים לא רצו שתעקר לחלוטין מצוות התורה, שכן יורש ובת אינה יורשת. לפיכך, הם גם לא העניקו לה זכות ירושה בקרקעות, אלא במטלטלין בלבד, כדי להדגיש שאין ירושתה זו מדין תורה [שהרי, פרשת בנות צלפחד בה התפרש שבת אינה יורשת, עוסקת בנחלת קרקעות. ואף שאין הבדל בין קרקע למטלטלין, לא רצו לתקן תקנה על דבר אשר נאמר בתורה במפורש להיפך]. כאשר היה מי שחפץ ליתן "שטר זכר שלם", וביקש את עזרת החת"ס בניסוח השטר, כתב החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' קכ"ג), כי לא יהיה חלקו עמו ולא יסייע בכך כלל.

"שטר חליצה" בתמורה לנדוניה: כאמור, שטר חצי זכר היה חלק בלתי נפרד מכל נדוניה, וכפי עדות בעל השב יעקב (חו"מ סי' כ), לא נגמר שום שידוך בלעדיו! גם גדולי ישראל ערכו שטרות כאלו לבני משפחותיהם, כך, למשל, ידוע נוסח שטר ה"תנאים" של רבי עקיבא איגר זצ"ל, הכולל איזכור של שטר חצי זכר, וכן שטר ה"תנאים" שהוא כתב בעצמו לנכדתו, הכולל גם הוא שטר זה [ראה דוגמאות נוספות באנציקלופדיה רינה וישועה באהלי צדיקים]. במספר נוסחאות של שטרי חצי זכר מתקופות שונות מופיעה פיסקה מעניינת, תמורת זאת שהחתן קיבל שטר חצי זכר, הוא היה משיג מאחיו שטר "חליצה בחינם", היינו: אם חלילה ימות בלא בנים, לא יעכבו את חליצתה ולא ידרשו תמורה עבורה. בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' קפ"ו) נכתב, שתמורת שטר זה כתב החתן שטר תוספת כתובה.

למרות שמנהג זה היה נפוץ מאד בקרב יהודי אירופה, לא נהגה תקנה זו כלל בארצות המזרח והמערב אצל בני ספרד, ואין בספרי הפוסקים הספרדים שום התייחסות לנושא, מלבד תקנה מאוחרת, שהונהגה במרוקו הדומה לשטר חצי זכר האשכנזי (ראה בשו"ת ישכיל עבדי חו"מ סי' כ"ב). קשה לצמצם את הזמן בו פסק מנהג זה, המוזכר ברמ"א לפחות ארבע פעמים (!) (חו"מ סי' רפ"א סעי' ז' ועוד). כבר במהרש"ם אנו מוצאים התייחסות לכך, כאשר הוא מבאר (בשו"ת ח"ב רכ"ד) כי המנהג פסק מכיון ש"בעוונותינו הרבים אין יד בית דין תקיפה, והולכים בידי אומות העולם".

צוואות בימינו: על אף שבימינו אין נוהגים לכתוב שטר זה בעת נישואי הבנות, היו מגדולי ישראל שנהגו להורות בצוואתם שבנותיהם יקבלו חלק בירושתם כחצי זכר, משום הכרת הטוב לבנותיהם, שבדרך כלל מטפלות בהוריהן וכן כדי למנוע מחלוקת ומריבה (משפט הצוואה עמ' קס"ט, קע"ב). המבקש לראות את הנוסח המלא והמפורט של שטר חצי זכר, ימצאנו בספר נחלת שבעה [ספר קדום הכולל את כל סוגי השטרות, בנוסחאות מדוייקות], ובו "ר" שמעון בן מוהר"ר יעקב סג"ל" כתב שטר זה לבתו "היילה אשת הר"ר קאפיל בש". [הרחבה נוספת על האמור ראה בקובץ בית אהרן וישראל גליון ס"ג עמ' ע"ח ואילך, ובספר שורת הדין כרך ב' עמ' של"ז ואילך].

דף קלד/א ותקופות וגמטריאות

חכמת הגימטריאות

סוגייתנו מציינת כי רבן יוחנן בן זכאי שלט בכל מכמני התורה, כולל בחכמת הגימטריאות. דרך זו של דרשות על פי גימטריאות שייכת לחלק הרמז שבפרד"ס, ומספר אפשרויות כלולות בה. ניתן למצוא רמזים על פי חשבון האותיות לפי ערכן המספרי, וכמו כן ניתן למצוא רמזים על פי שפת הא-ת-ב-ש, בה האות "א" מחליפה את האות "ת" ולהיפך, האות "ב" באה במקומה של האות "ש", וכן הלאה. דוגמא ידועה לשימוש בחכמת הגימטריה נמצאת במסכת נזיר (ה/א) בה מבואר, כי ימי נזירותו של אדם שאמר "הריני נזיר" ולא פירש את תקופת נזירותו, הם שלושים יום, שהרי נאמר בפסוק (במדבר ו/ה) "קדש יהיה" - "יהיה" בגימטריה שלושים. כן למדו חז"ל, כי כמות הבצק החייבת בהפרשת חלה היא ארבעים ושלוש ביצים [וחומש], כמנין 'חלה' (במדבר רבה פרשה י"ח). גם במסכת שבת (ע/א, ע"י ברש"י ד"ה דברים) מבארת הגמרא שמניין ל"ט מלאכות שבת נלמד מגימטריה. אנו אף מוצאים שמספר המפורש בתורה אינו אלא גימטריה, שהרי על הנאמר (בראשית יד/ד): "וירק את חניכיו... שמונה עשר ושלוש מאות" פירשו בגמרא (נדרים לב/ב) שהוא אליעזר שמנין שמו 1318! [ראה אף ברש"י על התורה שם שהביא דרשה זו כפשוטו של מקרא. ועיין שפתי חכמים וכלי יקר שם שהעירו על כך]. כך גם דרשו חז"ל על הפסוק (בראשית לב/ה) "עם לבן גרתי", "גרתי" - תרי"ג מצוות שמרתי. [ראה רשב"ם ד"ה גימטריאות שפי' שזה נוטריקון, אך הקשו עליו שבברייתא הנ"ל חכמת הנוטריקון וחכמת הגימטריה נימנות בנפרד].

חכמת הגימטריה נמנית על ל"ב מידות שהתורה נדרשת בהן (ברייתא בסוף ברכות מח/ב בדפי המפרשים). שלא כשלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, אין משתמשים בל"ב מידות לקביעת הלכה אלא כאסמכתא וסימן להלכה שהיתה מקובלת ביד חז"ל כהלכה למשה מסיני (רמב"ם פי המשניות נזיר שם, רא"ש שם), או לביאור המקראות והאגדות.

בנוסף לגימטריאות המופיעות בתלמוד ובמדרשים, הוסיפו חכמי הדורות ודרשו רמזים רבים מאוד בדרך זו. מהם, הרוקח בספרו פירוש הרוקח על התורה, והנפוץ יותר - בעל הטורים, פירושו על התורה של רבינו יעקב בן הרא"ש מחבר ה"טור". מהדיר ספר זה מוסר על שמועה מעניינת בשם

השנים חלפו עברו להן, ובני משפחת קובלסקי התכוננו לחתונתו של שמואל צבי "זכרי, אל תשכחי", בקשה הממות מכלתה הצעירה, "יש תבשיל שאהוב על בני עד למאד. אם את רוצה לשמחו, בשלי לו את המרק שהוא אוהב. הרי כך התפריט המדוייק כיצד להגיע אל התוצאה המבוקשת".

ימים מספר לאחר החתונה ביקשה הכלה הצעירה לנסות את התפריט החדש. שלב אחר שלב, היא מלאה את הסיר, בדיוק כפי שכתוב בפתק הצהוב שנתנה לה חמותה.

"לא היה לזה ריח טוב במיוחד" מספרת הרבנית קובלסקי תבלחט"א, "אבל אם זה מה שהוא אוהב, צו גיוזנט. ואכן, הוא אהב את המרק, שבני המשפחה כינוהו: "המרק המלכותי" ועד סוף ימיו הקפדתי לבשל לו את המרק המיוחד הזה. וכל כך למה? משום שמעולם לא שמעתי ממנו איזו שהיא בקשה או הערה בענייני מאכל. תמיד הודה, שיבח והלל את המאכלים, ולא ידעתי איזה מאכל אהוב עליו באמת, חוץ מאשר את המרק הזה שאמו סיפרה לי כי הוא חביב עליו עד למאד".

"כעת, קרא את המכתב שנשלח מפריז לאחר פטירתו של אבי זצ"ל, ותוכל להבין את גודל התדהמה שאחזה אותו כאשר הבטנו בו לראשונה", שח בנו, הרה"ג רבי חיים דוד קובלסקי שליט"א.

אכן, מדהים. המכתב נשלח על ידי יהודי שלמד בעבר בכלל סוכטשוב וכיום הוא חי בפריז. "יום אחד" מספר היהודי מפריז, "הגיע לבית המדרש סוכטשוב בבני ברק יהודי שענן עצבת אפף אותו. הוא ביקש את הרב קובלסקי זצ"ל. כדרכו, קיבלו הרב במאור פנים, והשניים שקעו בשיחה לבבית וארוכה. עם הזמן עלתה נהרה על פני היהודי.

ככל שחלף הזמן, הפשירו פניו ונתרככו, ניכר היה שנעשה לו טוב על הלב. לפתע פרץ היהודי בצחוק מתגלגל שנשמע היטב בכל רחבי בית המדרש. הם המשיכו לשוחח ולאחר זמן מה נפרדו לשלום.

לימים, נתקלתי באותו יהודי באירוע מסויים ואף על פי שלא הכרנו לפני כן, שוחחנו כידידים וותיקים. אני זכרתי אותו, והוא, כאשר שמע שאני למדתי בכלל של הרב קובלסקי, קיבלני כידיד וותיק. הקשר בינינו הלך והעמיק, ויום אחד

הרהבתי עוז בנפשי לשאול אותו לפרש אותו צחוק מתגלגל. "אני מבקש לדעת את כל פרטי השיחה, חלילה, אבל הרב קובלסקי אינו אדם שמספר בדיחות, מה כל כך הצחיק אותך?", שאלתי אותו.

"הוא הביט ימינה, שמאלה, ושוב פעם ימינה, ולאחר שראה שאיש אינו שותף לשיחתנו, אמר לי, 'ראה, מכיוון שאתה למדת אצל הרב קובלסקי, אפרוש בפניך את אותו מעשה, כדי שתדע עד כמה אתה לא יודע על אותו אדם שנחבא אל הכלים.

לאחר שחלפו חודשים אחדים מעת נישואי, החל שלום הבית שלנו להתערער קמעא. אשתי, לא למדה מעולם לבשל, וכל תבשיל שיצא מתחת ידה, לא היה מוצלח. הערתי לה פעם ופעמיים, ולפתע מצאתי את עצמי במצב לא נעים, כאשר ההערות שלי גרמו להתערערות היחסים בינינו. שמעתי שיש רב נעים הליכות, והחלטתי להתייעץ אתו.

מה אומר לך. הוא דיבר אל ליבי, הרגיע את רוחי הסוערת, כמו שרק הוא ידע לעשות. תוך כדי כך הוא סיפר לי, כי הוא כבר אוכל במשך עשרות שנים, תבשיל שכמעט אינו ראוי לאכילה, ומעולם הוא לא סיפר על כך לאדם כל שהוא. פעם אחת עניתי לשאלתה של אמי שהמרק אהוב עלי.

ומאז היא היתה מבשלת עבורי את המרק, בכל עת שרצתה להפגין את אהבתה ומסירותה כלפי. אני חשבת" חייך הרב קובלסקי זצ"ל, "שלאחר חתונתי לא צאטרך לאכול מן המרק הזה, למעט בעת ביקורי בבית אמי. והנה, לפני חתונתי אמי המסורה העבירה את התפריט של המרק לאשתי, שמבשלת אותו כבר עשרות שנים עבורי, ומאז אני אוכל את אותו מרק שטעמו אינו ערב לחיך כלל ועיקר... כך, שעליך להבין, שאוכל זה לא הכל".

כאן, ההבונן אותו יהודי בעיני ואמר: "דע לך, הרב קובלסקי הציל את חיי. הוא העניק לי התבוננות חדשה והסתכלות נכונה על החיים".

נקל לשער את ההלם והתדהמה שאחזו את בני משפחת קובלסקי, כאשר התברר להם כי אביהם כלל לא אהב את אותו מרק, ומעולם הוא לא הוציא מפיו מילה בקשר לך.

התפארת שלמה מרדומסק, לפיה לא קרא בעל הטור שם לפירושו אלא "בעל הטורים", כדי לרמז שלא יזלזלו בפירושו, שנכתב על ידי מחבר ספרי הלכה ותלמיד חכם מוסמך.

גם המרדכי (ברכות פ"ח ס"י קצ"ב) מסתמך על גימטריה. בהביאו את דברי הגמרא, הלומדת מן הפסוק (יחזקאל ד/ג) "ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים", שאין די בנטילת הידיים אלא יש לנגבם לפני אכילת הלחם, מפרש המרדכי, ש"לחמם טמא" בגימטריה - "בלא ניגוב ידיים!" הטור אף מעתיק את דבריו (או"ח ס"י קנ"ח) וכותב, כי מכך ניתן ללמוד, שאת ברכת "על נטילת ידיים" אפשר לברך אף קודם ניגוב הידיים, שהרי אף הניגוב עצמו חובה הוא.

בדור האחרון נתפרסם הסטייפלר בעל קהילות יעקב, שבסוף ספרו ברכת פרץ על התורה מצורף קונטרס ענק של גימטראות, לפיהן דרשת חז"ל או פירוש רש"י על פסוק מסויים הם גימטריה של הפסוק עצמו! לדוגמא: על הפסוק (בראשית ב/ג) "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", מפרש רש"י: "ברכו במן... וקדשו במן". והנה - "ויקדש אותו" בגימטריה [עם הכולל] "ברכו במן וקדשו במן"!!!

ויש גם גימטריה לגימטריה... לדעת בעל התוספות יו"ט (אבות ג/ח), פירוש המילה גימטריה הוא חשבון ומדידה - חכמת הגיאומטריה. אמנם, יש שדרשוה בנוטריקון, כגון, הבית יוסף בכלליו לספר הליכות עולם (ד, א) אשר מציינו, שגימטריה נוטריקון היא של המילים גיא - מטוריא, מישור מתוך הר, היינו: כי הוצאת דרשה מפסוק הרי היא כהפיכת העקוב למישור, שהרי באופן זה למדים הלכה ממקום הנראה כביכול כבלתי אפשרי... מעניין לצטט את דברי רבי יהודה החסיד על הפסוק (דברים לב/מז) "כי לא דבר נק הוא מכם", האומר, שבפסוק זה התורה רומזת שאין לזלזל בגימטריאות, שהרי סכומו של פסוק זה הוא כסכום המילה "גימטריאות"... - 679. בספר "לוקוט מעם לועז" (דברים לב/מז) מוסיף, כי סכום המילים "כי לא דבר" הוא כמילה "גמטריה" - 267.

עם הכולל: בעל שיבולי הלקט (סי' רי"ב) כותב, כי כאשר מחשבים את הגימטריה אין אנו מקפידים על חסר אחד או יתר אחד. כדבריו גם כתב הרא"ש (עריב פסחים ס"י מ') שהוכיח זאת מציווי התורה לגבי ספירת העומר (ויקרא כג/טז) "תספרו חמשים יום" כאשר למעשה סופרים אנו ארבעים ותשעה יום בלבד.

דף קלז/ב אתרוג זה נתון לך... החזירו יצא לא החזירו לא יצא
האתרוג שחזר בלי פיטם...

בסוגיינתנו אנו למדים כי גם "מתנה על מנת להחזיר" שמה מתנה, היינו: גם הענקת מתנה לאדם, בתנאי שיחזיר אותה לבעליה לאחר זמן מסויים, נחשבת כמתנה גמורה, ואם מקבל המתנה לא החזירה, כנדרש, יוברר מלכתחילה, שהוא לא קנה את המתנה מעולם. מתנה מעין זו, מקבלת ביטוי נרחב ביום הראשון של חג הסוכות. ביום זה, אדם מקיים מצוות נטילת ארבעת המינים אך ורק באתרוג, בלולב, בהדס ובערבה השייכים לו, ואין אפשרות לקיים את המצווה בארבעת המינים של הזולת, גם אם הלה מסכים לכך. לפיכך, אדם שאין לו ארבעת המינים, קונה אותם מחבירו ב"מתנה על מנת להחזיר", ולאחר קיום המצווה הוא מחזירם לבעליהם, וכך, הוא מקיים את המצווה, וגם חבירו, יכול לקיים את המצווה לאחר מכן, שהרי ארבעת המינים שבו לרשותו, וכך גם נוהגים (שולחן ערוך או"ח סי' תרנ"ח סעי' ד').

ההסבר הרווח בין הפוסקים בדבר מהותו של קניין זה הוא, שבעל החפץ מעביר את הבעלות עליו באופן מוחלט, אלא שמתנה זו, תנאי בצידה, שאם לא תוחזר לבעליה, יוברר למפרע שמעולם הוא לא נתנה. לדבריהם, על בעל החפץ לשוב ולעשות קניין בחפץ כאשר הוא מוחזר לו, וכך פוסק השולחן ערוך (עיי"ש ברמ"א סעי' ה'). [עיי' בקצות החושן סי' רמ"א ס"ק ד'; שחולק על כך וסובר, שבעל החפץ מקנה אותו לזמן קצוב, שלאחריו החפץ חוזר מאליו לבעליו].

עם ישראל מהדר במצוות. לפיכך, כאשר אחד מבני החבורה זכה ועלו בחלקו ארבעה מינים מהודרים, לעיתים חבירו קונים אותם ממנו ב"מתנה על מנת להחזיר" כדי לצאת ידי חובת המצווה בהידור. כך, הראשון נוטלם מבעליהם ב"מתנה על מנת להחזיר", ולאחר קיום המצווה הוא מקנה אותם לרעהו, גם כן ב"מתנה על מנת להחזיר", וכן הלאה, עד שהאחרון מבני החבורה מחזיר אותם ליד בעליהם. אבל, פעמים והאתרוג נופל בין לבין, ונפסל... התנאי היה, כמובן, להחזירו כאתרוג כשר, ולא כאתרוג הראוי לעשות ממנו מרקחת אתרוגים (עיי' משנה ברורה סי' תרנ"ח ס"ק י"ג). נמצא, אם כן, שכל בני החבורה לא יצאו ידי חובה... האמנם?

לא החזיר את האתרוג אבל נחשב כמי שהחזירו: לכאורה, הסברה נותנת שכך הם פני הדברים. והנה, אצל ה"חזון איש" אירע כן, והוא הורה, שאכן ראוי להחמיר וליתול את ארבעת המינים מחדש, אך מעיקר הדין יצאו ידי חובה אלו שנטלוהו טרם שנפסל. את הכרעתו הוא נימק בחילוק מרחיב את הדעת בין הנותן אתרוג לאדם אחד בלבד ב"מתנה על מנת להחזיר", לנותנו למספר אנשים. שכן, הנותנו לאחד, והלה המשיך והקנה אותו לאחרים, ברור, כי אם לא חזר האתרוג לבעליו, גם הראשון לא קיים את תנאו וממילא נחשב גם הוא כאחד שמעולם לא קנה את

"אם כבר כותבים על בעלי זצ"ל", אומרת לנו הרבנית קובלסקי תבלחטי"א, "אני נזכרת כעת בעוד מעשה קטן שראוי לשתף בו את הקוראים. פעם אחת, הלכנו חבורת בני משפחה לבקר את אמי. היא נחפזה אל המטבח, וחזרה עם מגש כוסות תה מלוחים. מתוך חפזה, התבלבלה אמי בין צנצנת הסוכר לבין צנצנת המלח. הוא, שתה מעט מן הכוס, וכאשר הבחין במצב, פעל בתבונה ובמסירות. באמתלה כל שהיא, הוא הוציא את אמי מן החדר בו שהינו, כדי שלא תתבייש חס ושלום, ובנתיים דאג להחלפתם של כוסות התה. כזה היה האיש. גדול עד למאד. כל מהותו ואורח חייו היו למען הזולת מתוך מחשבה על אחרים בלבד, כשעל עצמו ועל רצונותיו, אין הוא חושב. אני לא רוצה להכביר במעשים ועובדות, הללו כבר כתובים בספר דברי הימים "אנא עבדא", שנכתב על בעלי זצ"ל ונקרא בשקיקה על ידי רבבות יהודים ששאבו ממנו עידוד וחיזוק עצום".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה, כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

צעילוי נשמת

הרב **בנימין נפחא ז"ל**

ב"ר משה ז"ל

נלב"ע י' בסיון תשמ"ח

תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ד **חיים שלמה גוטסגנדה ז"ל**

ב"ר ישראל שאול ז"ל

נלב"ע י"ד בסיון תשנ"ו

תנצב"ה

הנוצח ע"י נכדו ידידנו

הר"ד **שאול חסדיאל** ומשפ' שיחיו - ב"ב

לעילוי נשמת

ר' **פנחס רוזנפלד ז"ל**

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע י"ב בסיון תשנ"ז

תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו וכלתו

הר"ד **נחמן והנייה רוזנפלד** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ד **אברהם לוי ז"ל**

ב"ר זימל ז"ל נלב"ע י' בסיון תשל"ח

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידנו

ר' **יצחק רפפורט** ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **מרדכי שמואל טלר ז"ל**

ב"ר צבי מנחם ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשס"ו

תנצב"ה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

ארבעת המינים הללו. לעומת זאת, כאשר מספר אנשים ממתינים לקיום המצווה, והראשון מקנה לחבירו את ארבעת המינים בהסכמתו ובעידודו של בעליהם, נחשב הוא כמי שהחזירו לבעליו, שהרי עשה את רצונו. לפיכך, מי שמידיו נפל האתרוג, הוא שתנאו בטל מעיקר הדין, כל השאר, קיימו את המצווה כדת וכדין (מועדים וזמנים ח"ו סי' מ"ד. סברא זו גם כתב הביכורי יעקב בסוף סי' תרנ"ח ס"ק י"ז).

דף קלח/א בני בכור

האם בן יחיד הוא גם "בכור"?

רבי אברהם דוד כהנא שפירא זצ"ל, רבה האחרון של קובנה, חוקר בספרו "דבר אברהם" (ח"א סי' כ"ז), אם בן יחיד, ללא אחים זכרים, נחשב "בכור"... כלומר, כאשר הוא יורש את אביו, האם דינו כבן פשוט שמקבל את חלקו, או שמא חצי מן הירושה הוא מקבל כ"בכור". ואם תאמר, הרי בכל מקרה הוא יקבל את כל הירושה, ומה הבדל יש כיצד "דינו"? ובכן, המקרה הבא ילמד אותנו, כי לחקירה זו השלכה מעשית ביותר.

כפי שהובא בהרחבה בגליון הקודם, רווח היה המנהג בעבר לתת לבת "שטר חצי זכר", שלפיו היא תקבל בירושה חלק כחצי בן. לפיכך, אדם שהותיר אחריו שלושה בנים ובת שבידה "שטר חצי זכר", נחשב הדבר כאילו הותיר אחריו 3.5 בנים, והבת תקבל שביעית מן הנכסים, שהרי היא "חצי זכר".

וכיצד נחלק את הירושה כאשר אדם הותיר אחריו בן בכור ובת אחת בעלת "שטר חצי זכר"? עיון קל יבהיר, כי ההכרעה תלויה בצדדי הספק הנזכר. שכן, אם הבן אינו נחשב כבכור, אזי יש לחשב זאת כאילו האב הותיר אחריו 1.5 ילדים והבת, שהיא חצי, תקבל שליש מן הירושה. אולם, אם בן זה נחשב "בכור", הרי הוא יורש שני חלקים, חלק אחד כבן רגיל וחלק נוסף כ"בכור", ולפיכך, יש לחשב זאת כאילו האב הותיר אחריו 2.5 ילדים והבת תקבל חמישית בלבד מן הנכסים. שאלה זו העסיקה תלמידי חכמים רבים כעדותו של בעל ה"שואל ומשיב" (שו"ת מהדורה קמא סי' קכ"ג): "הגאון מוהר"ד אופנהיים והגאון מוה" יונתן בעל אורים ותומים שהיה אז דרשן בפראג והשב יעקב והרבנים השואלים כולם לא מצאו מענה". אמנם, יש מן האחרונים שפשטו את הספק מסברא. שכן, ירושת ה"בכור" מוגדרת בגמרא (בבא בתרא קכד/א עיי"ש) כ"מתנה". ממזי? יש אומרים מאחיו. מעתה, אם אין אחים, גם אין מתנה, וממילא אין הוא יורש ירושת "בכור" (עי' שו"ת עטרת צבי סי' ב').

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,

24 שעות

ביממה

מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

